

ПОЕЗІЯ І ПОЛІТИКА

(Вибір поезій Шевченка для перекладних англomовних видань та коментарі до них)

У 50-ті роковини з дня смерті великого українського поета Е. Л. Войнич, яка була тісно зв'язана з революційним рухом в Росії і на Україні і особисто знайома з М. Павликом та І. Франком, С. Степняком-Кравчинським, Ф. Волховським і П. Кропоткіним, видала першу книжку перекладів шести поезій Т. Шевченка англійською мовою у Лондоні у 1911 р. Це книжечка в $\frac{1}{16}$ аркуша, у скромній сірій обкладинці. В ній 64 сторінки: 26 з них займає переклад «Песни про купца Калашникова» М. Лермонтова, 38 — присвячено Кобзареві. На титульному аркуші написано: «Шість ліричних віршів Тараса Шевченка, з української, переклад Е. Л. Войнич». Сюди увійшли «Заповіт» («Dig my grave»), «Минають дні, минають ночі» («From day to day»), «Мені однаково» («I care not»), «Косар», «Понад полем іде» («The Reaper»), «Минули літа молодії» («Winter»), ліричний вступ до поеми «Княжна» («Only Friend»).

Войнич багато читала російською мовою: і твори класиків, і номери «Народной воли», і сучасну їй російську літературу. Письменниця перекладала англійською мовою оповідання В. Гаршина, «Одруження» М. Гоголя, деякі твори М. Салтикова-Щедріна, Ф. Достоевського, Г. Успенського.

С. Степняк часто читав Войнич вірші Тараса Шевченка, ввів її у духовний світ поета, мужнього борця проти самодержавства, народолюбця, атеїста¹.

Поезія Т. Шевченка була співзвучна письменниці-революціонерці. Збірку своїх перекладів вона відкрила передмовою, де характеризується творчий та життєвий шлях поета, а також висловлюються глибокі, щирі симпатії до Кобзаря.

З деякою боязкістю пропонує вона свої переклади англійським читачам. «Читач не може відчутти гостріше, ніж я сама, як далеко відстають вони від оригіналів»².

Скромно оцінюючи свої переклади, Войнич додає: «Якими б невідповідними були ці кілька зразків, вони відтворюють хоч бліду тінь думок поета, який зробив для країни Дніпра те, що Бернс зробив для Шотландії»³.

Войнич додала до книги біографічний нарис про життя Шевченка, посилаючись на те, що твори поета «можуть... виявитись важкими для розуміння англійськими читачами без деяких відомостей про обставини, за яких вони були написані»⁴.

¹ Е. Таратута. Этель Лиллан Войнич. Судьба писателя и судьба книги. ГИХЛ, М., 1960, стор. 69.

² Six Lyrics from the Ruthenian of Taras Shevchenko, by E. L. Voynich, London, 1911, p. 5.

³ Там же, стор. 5—6.

⁴ Там же, стор. 6.

Е. Л. Войнич з щирим співчуттям розповідає про життєвий і творчий шлях великого Кобзаря, про нелегку долю українського поета, який боровся за права, щастя і свободу трудового народу, про дитинство, проведене у кріпацькому селі, про сирітство, службу у пана.

Хоч у біографії, написаній Е. Л. Войнич, і є неточності, проте в цілому вона відіграла велику позитивну роль в ознайомленні англійського читача з життям і творчістю Т. Г. Шевченка.

У підзаголовках до своїх перекладів авторка «Овода» намагалася вказати час написання творів, але тут допущені деякі неточності. Так, про «Заповіт» Шевченка вона писала: «Написано в дисциплінарній бригаді, першого чи другого року (заслання)», тоді як Шевченко написав його під час свого перебування у Козачковського у Переяславі 25 грудня 1845 р.

Переклади творів Шевченка англійською мовою, виконані Е. Л. Войнич, і сьогодні є зразком перекладацької майстерності. Вони часто зустрічаються на сторінках газет і журналів англійською мовою. Особливо часто передруковується у її перекладі «Заповіт». «Заповіту» у перекладі Войнич належить почесне місце серед 45 перекладів цього Шевченкового вірша мовами народів світу в 1960 р.

У 1914 р. Персі Пол Селвер опублікував у журналі «The Ukraine» свій переклад «Заповіту» під назвою «Legasy». Майже через рік з'являються й інші твори Шевченка англійською мовою. Вольська та Бечховер познайомили англійців з поемою «Катерина» (1915 р.). Передрук перекладу був вміщений також у «A Russian Anthology in English» (1917 р.).

Після Великого Жовтня переклади творів Шевченка друкуються в антологіях, як, наприклад, «Anthology of Modern Slavonic Literature in Prose and Verse» П. Селвера (1919 р.). Тут перекладено такі твори Шевченка, як «Якби ви знали, паничі», «Заповіт», «Огні горять, музика грає», «І небо невміте, і заспані хвилі».

У 1922 р. Канада одержала 22 твори Шевченка англійською мовою, виконані д-ром А. Дж. Гантером, які він надрукував у своїй книзі «The Kobzar of the Ukraine»⁵

На обкладинці книги автор подав дві стрічки візерунків, подібні до українських вишивок, такі ж візерунки бачимо у тексті книги. Кінцівки запозичені з перших «малоросійських» видань: козаки, дівчата, пташки, хатки, криниці, соняшники, мініатюри краєвидів та ін.

Гантер говорить про це так: «Прикраси та ілюстрації в цій книжці мали на меті показати щось з українського мистецтва». І далі, наче продовжуючи свою думку, він вказує що «одною з улюблених пристрасей Шевченка було порівнювати своє віршування з працею дівчат і жінок, які вишивали візерунки на своїх вбраннях. Він часто говорить про себе «вишивати вірші». Проте навряд чи англійський читач міг скласти собі правильне уявлення про творчість Кобзаря з такого оформлення книги. Воно, як самостійний елемент, невиразне і нечітке.

Біографічні дані про Шевченка, які Гантер подає у вигляді уривків, розпорошені по всій книзі. Звичайно, краще було б подати цілісну біографію Шевченка.

Що стосується коментарів до окремих творів, то «це скоріше недотепні анекдоти, що їх розповіли Гантерові його дорадники-українці... сектантські попи та релігійні діячі, відомі у Канаді своєю політичною нечистоплотністю та загальним неучтвом. Гантер навіть називає їх у своїй передмові — Іван Бодруг, Арсенич, Стечишин, Ферлей, Бачинський та ін.— всіх їх знає українська робітничка колонія в Канаді, й знає з найгіршого боку. Гантер, очевидно, став жертвою цих політика-

⁵ Being Select Poems of Taras-Shevchenko. Done into English Verse with Biographical Fragments by Alexander Jardime Hunter, Winnipeg, 1922.

нів-неуків, що мали на меті не популяризацію Шевченка серед чужинців, а лише використання цікавості англійців до нього для оброблювання власних політичних махінацій. Звідси вперше підкреслювання релігійності й націоналізму Шевченка, звідси анекдотичні факти з його життя та назви перекладів, що тхнуть спробами в хutorянській інтерпретації грати на властивих американцям нахилах до сенсацій та екзотики»⁶. Про невисоку цінність перекладів Гантера вже писали І. Кулик⁷ та М. Х. Коцюбинська⁸.

Переклади поезій Шевченка «Зоре моя вечірняя», «Заповіт», «Минули літа молодії» англійською мовою, виконані Едною Войслі Андервуд, з'явилися у журналі «The Slav Anthology» у 1931 р. Свої переклади (посередні за якістю) поетеса, нарисистка та перекладачка, супроводила статтею «Тарас Шевченко» (1814—1861)», у якій йдеться про життя та літературну діяльність Кобзаря.

У 125 річницю з дня народження Шевченка був цілком присвячений українському поетові ювілейний номер журналу «Інтернаціональна література». Англійський поет Джек Ліндсей надрукував тут свої переклади англійською мовою шести творів Шевченка: «Заповіт», «Якби ви знали, паничі», «Сон», «І золотої, й дорогої», «Садок вишневий коло хати», «Ой діброво — темний гаю!».

Газета «Moscow News» відгукнулася на ювілей поета, вмістивши ґрунтовну статтю Н. Бельчикова «Великий патріот і поет дружби народів» та переклади поезій «І виріс я на чужині», «Я не нездужаю, нівроку», «Заповіт», виконані Падаріком Бреслінім. Саме ці переклади були надруковані і в журналі «Soviet Land».

Переклади творів Шевченка, які були вміщені у радянській пресі в 1939 р., стали широко відомими англомовному читачеві за кордоном. Так, переклад «Заповіту» П. Бресліна був надрукований в газетах «Українські Вісті» (Нью Йорк, квітень, 1939 р.), «The Ukrainian Canadian» (березень, 1948 р.), в книзі «Bard of Ukraine»⁹, «The Ukrainian Canadian» (березень, 1955 р.).

Теж саме можна сказати й про переклади Джека Ліндсея. Вони були надруковані у «The Ukrainian Canadian» (березень, 1956 р.).

У 1945 р. вийшла у світ книга творів Шевченка англійською мовою під назвою «The Poet of Ukraine» в перекладі Меннінга¹⁰. Сюди увійшли 37 перекладів творів Шевченка. Серед них: «Думи мої, думи мої», «Тарасова ніч», «Гайдамаки», «Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим», «Заповіт», «Катерина», «Єретик» і ін.

До своїх перекладів Меннінг подав передмову на 55 сторінках, у якій спотворено висвітлює життя і творчість українського поета. Він фальсифікує історію відносин Росії і України, намагаючись представити Шевченка як націоналіста, який вороже ставився до всього російського народу. І це в той час, коли Кобзар палко виступав проти поневолювачів як російського, так і українського народу — царизму, поміщиків, був гарячим прихильником Росії декабристів і революційних демократів. Меннінг не може стриматись від того, щоб не фальсифікувати взаємовідносини Шевченка і революційних демократів — Белінського і особливо Чернишевського.

⁶ Див. І. Кулик. Шевченко в Канаді. В кн.: Гр. Майфет і І. Кулик. Англійські переклади з Шевченка. Х., 1928, стор. 29.

⁷ Там же.

⁸ М. Х. Коцюбинська. Шевченко в англійських перекладах. Збірник праць четвертої наукової Шевченківської конференції. Вид-во АН УРСР, К., 1956, стор. 317—320.

⁹ John Weir. An Introduction to the Life and works of Taras Shevchenko. Toronto, 1951.

¹⁰ Taras Shevchenko. The Poet of Ukraine. Selected Poems. Translated with an Introduction by Clarence A. Manning. Jersey City, New Jersey, Ukrainian National Association, 1945 (215).

В унісон Меннінгу фальсифікує творчість великого українського поета серед англomовного читача Ю. Бойко, який намагається представити Шевченка ворогом російського народу, послідовним націоналістом¹¹. Недарма саме у його книзі було передруковано вісім перекладів творів Шевченка із збірки Меннінга.

У 1951 р. у 90-ті роковини з дня смерті Шевченка професор російської літератури Лондонського університету В. Мет'юз видав брошуру під назвою «Тарас Шевченко. Людина і символ»¹². Це була перша у післявоєнні роки книга в Англії, де робилася спроба під виглядом суворой науковості перевернути справжній зміст творчості Кобзаря. Засобом для цього Мет'юз обирає тлумачення романтизму Т. Г. Шевченка.

В 1961 р. в Англії вийшла й інша збірка вибраних творів Кобзаря англійською мовою в перекладах Віри Річ¹³. Сюди ввійшли 38 повних та чотири уривки творів Шевченка, таких як: «Думка» («Тече вода в синє море»), «Думи мої, думи мої», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Сон» («У всякого своя доля»), «Не завидуй багатому», «Наймичка», «Кавказ» і ін.

Статті та коментарі у цій збірці написані з націоналістичних позицій. Повністю увійшла сюди стаття Мет'юза, про яку згадується вище. Та й не дивно, бо кошти на видання цієї збірки субсидувало видавництво «Мітр Прес», що є католицьким підприємством.

О. І. Білецький писав: «...з фальсифікаторами треба боротися не тільки викриваючи їх, а й протиставляючи їм ґрунтовні наукові праці»¹⁴.

У ґрунтовних роботах радянських вчених Ф. Еневича, О. Мазуркевича, Є. Кирилюка, Є. Шаблювського, Д. Острянина, Ф. Прийми, І. Назаренка, М. Новікова, В. Шпака і багатьох інших дана належна відсіч усім фальсифікаторам Шевченкового слова.

На захист правдивого Шевченка виступають і вчені зарубіжних країн, такі як Дж. Вір¹⁵, П. Кравчук¹⁶, Полін Бентлі¹⁷, Дж. Ліндсей¹⁸, Герберт Маршалл¹⁹ і інші, для яких творчість Шевченка є насагою у їх боротьбі за справедливість, людські ідеали, вільне життя. Вони дають пристрасну відсіч усім фальсифікаторам, які намагаються використати цю золоту скарбницю Шевченкової поезії у брудних цілях розпалювання холодної війни проти великого українського народу і проти усіх народів Радянського Союзу.

Блискучим прикладом правильного розуміння революційної, безсмертної Шевченкової спадщини й широкої популяризації всенного слова українського поета серед англomовного читача є діяльність редактора прогресивної газети «Український Канадець», члена Прогресивної Робітничої Партії Канади Джона Віра.

Його перу належить багато статей, рецензій та перекладів творів Шевченка англійською мовою.

Так, щоб відзначити 60-річчя з дня перебування трудової еміграції українців у Канаді і відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку на канадській землі, національний ювілейний комітет Товариства об'єднаних

¹¹ Jurij Bojko. Taras Shevchenko and West European Literature, L., 1956, p. 9.

¹² Taras Shevchenko. The man and the symbol. L., 1951.

¹³ Taras Shevchenko. Song out of Darkness. Selected Poems. Translated from the Ukrainian by Vera Rich. The Mitre Press, London, 1961.

¹⁴ О. І. Білецький. Вступне слово. «Збірник праць сьомої наукової Шевченківської конференції», Вид-во АН УРСР, К., 1959, стор. 6.

¹⁵ І. Вір. Шевченко в англійському тумані. «Літературна Україна», 6 травня 1962 р.

¹⁶ Петро Кравчук. Тарас Шевченко в Канаді. Держлітвидав, К., 1961.

¹⁷ Полін Бентлі. Тарас Шевченко — співець свободи. «Кур'єр ЮНЕСКО», липень—серпень, 1961.

¹⁸ Джек Ліндсей. Вершина поезії. «Літературна газета», 1964, 10 марта.

¹⁹ Г. Маршалл. Шевченко в Англії. «Радянська Україна», 1961, 7 березня.

українців Канади видав книгу Джона Віра під назвою «Bard of Ukraine»²⁰.

Сюди увійшли переклади таких творів Шевченка, як «Кавказ», «Мені тринадцятий минало», «Минають дні, минають ночі», «Якби ви знали, паничі», «Сон» («У всякого своя доля»), «І мертвим, і живим...» та ін. «Заповіт», поданий у перекладі Падаріка Бресліна. Вихід цієї книги перекладів був великою подією для англомовних читачів.

100-річчя з дня смерті українського трибуна Джон Вір відзначив новою збіркою перекладів Кобзаря на англійську мову²¹. Сюди увійшли 19 перекладів творів Шевченка, серед них: «Думка» («Тече вода в синє море»), «Гамалія», «Сон» («У всякого своя доля»), «Не женися на багатій», «Не завидує багатому», «Кавказ», «Минають дні», «Заповіт», «Ісаія. Глава 35», уривок з «Гайдамаків» і ін.

Як бачимо з переліку назв творів, які Джон Вір вибрав для перекладу англійською мовою, вони займають важливе місце у творчості Шевченка.

До своїх перекладів Джон Вір подав передмову, у якій познайомив англомовних читачів з життям українського народу, його боротьбою, творчістю та біографією Кобзаря, яка, за словами Г. Кочура, «написана із знанням справи»²². Він продовжує свою благородну справу, широко популяризуючи творчість Шевченка серед англомовних читачів.

Народи світу широко відзначили 150-річчя з дня народження і 100-річчя з дня смерті українського поета. Вийшли нові переклади 46 поезій та 18 поем Шевченка англійською мовою. Вони ввійшли в окремий том вибраних творів Шевченка, випущений у Москві²³. Том супроводжується вступною статтею члена-кореспондента Академії наук УРСР, лауреата Шевченківської премії Е. Кирилюка «Співець України». У передмові автор показав основні моменти з життя й творчості Кобзаря, а також приділив велику увагу поширенню творів Шевченка серед зарубіжних читачів.

Переклади творів Шевченка англійською мовою були зроблені в співдружності зарубіжних та радянських перекладачів — Герберта Маршалла, Джона Віра, Ольги Шарце та Ірини Железної. У цій збірці англомовний читач вперше дістав досконалий добір творів, який дозволяє йому створити правильне уявлення про творчість Шевченка.

Твори «Єретик», «Лілея», «Варнак», «Царі», «Гімн черничий», «І Архімед, і Галілей» і ін. (всього понад 15 поезій) перекладено вперше.

Як видно з викладеного вище, добір творів Шевченка для перекладу англійською мовою, супроводжуючі статті та коментарі до них залежать від політичних інтересів автора чи перекладача.

Українські буржуазні націоналісти (Дорошенко, Бойко) та їх підспівувачі (Меннінг, Мет'юз, Свобода) переслідують не наукові, а політичні цілі. Оскільки їх політичні інтереси не збігаються з політичним змістом творів Кобзаря, вони вдаються до грубої фальсифікації, намагаючись принизити історичну роль Шевченка у створенні української літератури, представити поета-революціонера «обмеженим націоналістом», «християнином Батьком Тарасом», «ворогом усього російського», що стояв осторонь революційної боротьби мас.

²⁰ Bard of Ukraine. An Introduction to the Life and Works of Taras Shevchenko. Published by the National Jubilee Committee of the Association of Ukrainian Canadians. Toronto, Canada, 1951.

²¹ Weir J. Taras Shevchenko. Selections. Translated by... Toronto, "The Ukrainian Canadian", 1961.

²² Г. Кочур. Добрі переклади англійською мовою. «Всесвіт», 1961, № 11, стор. 154.

²³ Taras Shevchenko. Selected Works. Poetry and Prose. Progress Publishers, Moscow, 1964.

Навпаки, справжні думи Великого Тараса були співзвучні письменниці-революціонерці Е. Л. Войнич, Дж. Віру, Герберту Маршаллу, П. Кравчуку, М. Скрипник, Полін Бентлі і усім чесним людям на землі, які широко популяризують його творчість з революційних позицій серед англомовних читачів.

Український Кобзар давно став поетом-борцем усіх народів світу.

V. YASHCHUK

POETRY AND POLICY

**(Choice of Shevchenko's poetry for translated English editions
and commentaries to them)**

S u m m a r y

In spite of the different level of skill, all the translators ruled by considerations of good resolutions to acquaint the English readers with Shevchenko's revolutionary poetry, his wrathful protest against every oppression, his deep belief in the best future not only for the Ukrainian people but for the all peoples of the world.

